Eurasian Academy of Sciences
Eurasian Art & Humanities Journal
2017 Volume:8 S:26-31
Published Online June 2017 (http://arthum.eurasianacademy.org)
http://dx.doi.org/

AMASYA MÜZESİ TEŞHİRİNDEKİ KAYI BOYU DAMGALI PENCERE KANATLARI

Muzaffer DOĞANBAŞ*
*Kültür ve Turizm Bakanlığı, Amasya Müzesi.
E-mail: sanat_tarihci@yahoo.com

Copyright© 2017 Muzaffer DOĞANBAŞ. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ÖZET: Türklerin soy kütüğü ve Oğuz boyları hakkında yazılı kaynakların azlığı yanında bu boyların sembolleri, damgaları hakkında da yeterli düzeyde saha çalışmaları yapılamamış ve mevcut eserlerin tespiti ve envanterlenmesi konusunda da akademik çalışmalar ne yazık ki olması gereken bir seviyede değildir. Amasya il sınırları içerisinde Kayı boyuna damga örnekleri sadece tek bir eserde tespit edilebilmiştir. 1486 tarihli II. Bâyezid Külliyesi Cami penceresine ait kanatlarda görülen bu damgalar özgün ve seçkin uygulamalar arasında yer alır. Günümüzde Amasya Müzesinde sergilenmekte olan bu kanatlar aynı zamanda Osmanlı ahşap işçiliğinin de birinci sınıf örneklerindendir. Bu çalışmada söz konusu pencere kanatlarındaki Kayı boyu damgaları tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Oğuzlar, Kayı boyu, II. Bâyezid Camii, Amasya Müzesi.

KAYI TRİBE STAMPED WİNDOW WİNGS EXHİBİTED İN AMASYA MUSEUM

ABSTRACT: In addition to the small amount of written sources about the ancestry of the Turks and the Oguz tall, there are not enough field studies about the symbols and stamps of these tallies. Unfortunately, academic research is not at a level that should be done about the detection and inventory of existing works. Within the borders of Amasya province, the stamp samples can only be found in a single work. These stamps, which are seen in the wings belonging to a window belonging to II. Bâyezid Kulliyesi Mosque dated 1486, are among the original and distinguished practices. These wings, which are being exhibited in Amasya Museum today, are also first class examples of Ottoman wooden workmanship. In this study, it was tried to explicate Kayı Tribe stamps on window wings.

Key Words: Amasya, Oğuzlar, Kayı Tribe, II. Bayezid Mosque, Amasya Museum.

AMASYA MÜZESİ TEŞHİRİNDEKİ KAYI BOYU DAMGALI PENCERE KANATLARI

I. GİRİŞ

Türklerin soy kütüğü hakkında Ebülgazi Bahadır Han (1603-1663) tarafından 1660 yılında kaleme alınmış olan *Şecere-i Terakime* adlı eserde; Kayı boyu, Oğuz Han'ın yirmi dört torununda süregelen yirmi dört boydan birisi olarak belirtilmektedir (Ebülgazi Bahadır Han: 48-49). Boyun kurucusu Kayı Han, Oğuz Han'ın oğlu Gün Han'ın büyük oğludur Mehmed Neşri, 1983: 13; Ebülgazi Bahadır Han: 44, 53). Kayı Han, Gün Han öldükten sonra Oğuz Han'ın torunları ve halkın ileri gelenleri tarafından hanlığa seçilir ve ölene kadar yirmi üç yıl bu görevi yürütür (Ebülgazi Bahadır Han: 53). Ebülgazi Bahadır Han, Kayı'nın *muhkem* anlamına geldiğini ve kuşlarının da şahin olduğunu ifade edip bu boyun sembolü olan şekle de eserinde yer vermektedir (Ebülgazi Bahadır Han: 49; Türkay, 2012: 831-832).

Tarihçi Fuad Köprülü'ye göre Osmanlı hanedanı Kayı boyuna mensuptur. Osmanlı tarihi incelendiğinde, Osmanlıların Kayı boyuna mensubiyetinin Osmanlı sultanı II. Murad döneminde (1421/1444 - 1445/1451) ortaya atıldığı anlaşılmaktadır (Köprülü 1999: 69-70). Özellikle bu dönem ve sonrasında Kayı boyunun damgası birçok eserde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak II. Murad devri bakır sikkelerinde Kayı boyu damgasına yer verilmiştir (Pere, 1968: 38). Hatta 16. yüzyıla ait top, kılıç, miğfer, topuz ve dizlik gibi savaş aletlerinde de Kayı damgalarının varlığı bilinmektedir (Sümer: 462).

Osmanlı döneminin önemli bir sancak merkezi olan Amasya'nın, 1840 yılına ait merkez kazasına bağlı köyleri içerisinde Kayı adıyla bilinen bir köy bulunmaktadır (Kahriman, 2012: 358). Günümüzde Amasya il sınırları içerisinde bu köy dışında Kayı ismiyle herhangi bir köy adına rastlanılmamıştır. Ancak bir zamanlar Amasya Sancağı sınırları içerisinde Mecitözü Kazasına bağlı Kayı adlı bir nahiyenin varlığı bilinmektedir (Abdi-Zade Hüseyin Hüsamettin Efendi, 2007: 232). Burası günümüzde Çorum ili Mecitözü ilçesine bağlı bir köydür.

II. AMASYA MÜZESİ TEŞHİRİNDEKİ KAYI BOYU DAMGALI PENCERE KANATLARI

Çalışmanın ana konusunu teşkil eden ve tespiti yapılabilen tek Kayı boyu damgası Amasya Müzesinde yer almaktadır. Amasya Müzesinin ikinci katında, etnoğrafik eserler salonundaki ahşap pencere kanatlarından ikisi üzerinde bu damgalar görülmektedir. Bu örnekler, Amasya Müzesi koleksiyonundaki Kayı boyu damgalı tek örnektir. Aynı zamanda bu damga örnekleri Amasya yöresinde de tespiti yapılmış tek örnektir (Resim 1).

Üzerinde Kayı boyu damgası yer alan pencere kanatları, 1486 tarihli Amasya II. Bâyezid Külliyesinin ana ekseninde yer alan caminin özgün pencere kanatlarıdır. Külliye birimleri içerisinde, camiden başka olarak medrese ve beş ayrı bölümden müteşekkil imaret birimi yer

alır. Bu birimler dışında, eldeki mevcut 901 H. / 1496 M. tarihli vakfiyede belirtilen mektep ise günümüze ulaşamamıştır. Ayrıca külliye içerisine 1513 yılında Şehzade Osman Çelebi Türbesi ile 1840 yılı Muvakkithanenin eklendiği bilinmektedir. Rıfkı Melûl Meric'in yapmış olduğu kapsamlı bir araştırmaya göre; külliye, Ya'kub-şâh bin Sultân-şâh adlı mimar tarafından yapılmıştır (Meric, 1988: 27).

Çalışmaya konu olan pencere kanatları çalınmaya teşebbüs edilmiş olunduğundan dolayı bulundukları yerden alınarak 02.11.2000 tarihinde Müze Müdürlüğüne getirilerek ahşap eserler teşhirine konulmuşlardır.

Kanatların her biri 208 x 67 cm ölçülerinde ve 6,5 cm kalınlığında düzenlenmiştir. Kanatlar üçer pano halinde tanzim edilmiş, üst panolar yatay dikdörtgen alt panolar kare ve damga motifinin yer aldığı orta panolar ise dikine dikdörtgen şeklinde yapılmıştır. Sağ kanatın üst panosunda Farsça, *Kâ'betü'l-u'şşâk bâşed în mekâm*, sol kanatın üst panosunda ise *Her ki nâkis âmed încâ şod temâm* ibaresi yazılı bulunmaktadır. Molla Cami tarafından yazılmış olan bu beyit Konya Mevlana Müzesi Hat Dairesinde yer alır ki, Türkçe *"Âşıklar Kâbe'sidir bu makam, her kim eksik gelir tam olur."* anlamına gelmektedir (Doğanbaş: 61).

Kayı damgasının yer aldığı orta pano 92 x 46 cm ölçülerindedir. "I Y I" olarak düzenlenmiş olan Kayı boyu damgası toplam 29,5 cm uzunluğunda bir alanı kaplamaktadır. Damganın sağında ve solunda yer alan I biçimli her iki şekilde, 8 cm yükseklikte ve 3 cm gövde kalınlığına sahiptir. Ortada bulunan Y biçimli şekil ise 13 cm yükseklikte ve yukarıya bakan kısmındaki iki uç arası da yine 13 cm dir (Resim 2).

III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Amasya Müzesinde sergilenen II. Bâyezid Külliyesi Cami'sine ait ahşaptan yapılmış pencere kanatları üzerinde görülen Kayı boyu damgası (I Y I) *sonsuzluk prensibine* göre ve ayrıca *müsenna* olarak da bilinen *aynalı tarzda* düzenlenmiştir. Söz konusu damga motifleri bu yönüyle dikkate değer bir şekilde vurgu yapılarak işlenmiştir.

Neccar sonsuzluk prensibini iki taraflı bir şekilde işlemiştir. Her iki tarafta da birer I (yani ok) sembolü ve bunun yanında yarım Y sembolü (yani yay) görülür. Aynı şekilde panonun alt kısmında da Kayı boyu damgası benzer bir şekilde düzenlenmiştir. Kanatların ortasında yer alan dikine dikdörtgen panosunun dışında yer alan üstteki yatay dikdörtgen formlu pano içerisinde de Kayı boyu damgalarının daha küçük boyutlu olarak işlenmiş olduğu görülmektedir.

Üstteki panoda yer alan damgalar da orta panodaki damgalar gibi müsenna tarzda, panonun ortasındaki bir satırlık Farsça kitabenin altında ve üstünde yer almaktadır. Ancak buradaki damgalarda, ortada yer alan ve oku temsil eden Y sembolünün üst kısımlarının daha sert ve

köşeli bir şekilde düzenlenmiş olduğu görülür. Buradaki kompozisyon 8 x 9 cm lik bir alanı kaplamaktadır. Ayrıntıya inildiğinde, Y sembolü 4,5 x 9 cm lik bir alanı, I sembolü ise 1,75 x 4 cm lik bir alanı kaplamaktadır.

Kayı boyu damgalı pencere kanatları, daha önce de belirtildiği üzere 1486 tarihli II. Bâyezid Camiinden getirilmedir. Camide toplam yirmi adet pencere yer alır. Bu pencerelerden üçünün kanatları 02.11.2000 tarihinde Müze Müdürlüğüne getirilmiş diğer onyedi adet pencerenin kanatları ise özgün yerlerinde bulunmaktadır. Bu onyedi pencereden; onüç adedinin kanatları kündekârî diğer dört pencerenin kanatları ise oyma tekniğinde düzenlenmişlerdir. Ayrıca caminin giriş cephesindeki cümle kapısı da kündekârî teknikle düzenlenmiş kayda değer uygulamalardandır. II. Bâyezid Camiindeki bu muhteşem ahşap kapı ve pencere kanatlarını yapan "neccar / neccarlar" ne yazık ki kendi adını bir köşeye yazmamış ve bizleri bu bilgiden yoksun bırakmışlardır.

II. Bâyezid Camiinin ahşap eserlerini yapan ustalar, imzalarını tevazudan olsa gerek yaptığı eserler üzerine yazmamışlardır. Ancak bununla birlikte, -*günümüzde Amasya Müzesinde sergilenmekte olan pencere kanatlarındaki Kayı boyu damgasının varlığı dikkate alındığında*- söz konusu ustaların gönül dünyasında, kendi adlarından çok mensubu oldukları boyu ön plana çıkarma arzusunun galip geldiği görülmektedir. Bu ustaların, kendi adlarını ön plana getirmek yerine mensubu oldukları Kayı boyuna vurgu yapmaları onların etnik kökenleri konusunda yoğun duygulara sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak; bu kısa ve mütevazı çalışma kapsamında, örneğine az rastlanan Kayı boyu damgalı pencere kanatları tanıtılmaya çalışılmıştır. Amasya il sınırları içerisinde, Kayı boyu damgalı olarak, bugüne kadar tespiti yapılabilen tek örnek olması nedeniyle söz konusu pencere kanatları ayrıca bir öneme sahiptir.

Resim 1. Amasya Müzesi'nde sergilenen II. Bâyezid Camii ahşap pencere kanatları

Resim 2. Amasya Müzesi'nde sergilenen II. Bâyezid Camii ahşap pencere kanatı üzerinde yer alan Kayı Boyu Damgası

KAYNAKÇA

ABDİ-ZÂDE HÜSEYİN HÜSAMEDDİN EFENDİ (2007). *Amasya Tarihi*, C. 1, (Yayına Hazırlayanlar: Mesut AYDIN - Güler AYDIN). Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.

ACUN, Fatma (2000). "İlk Osmanlılara Dair" Kebikeç Dergisi, Sayı 10, Ankara, s. 59-73.

DOĞANBAŞ, Muzaffer (Tarihsiz). *Amasya II. Bâyezid Külliyesi*, Amasya: Amasya Valiliği yayınları.

EBÜLGAZİ BAHADIR HAN (Tarihsiz). *Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terakime)*, (Hazırlayan: Muharrem ERGİN). İstanbul: Kervan Kitapçılık.

KAHRİMAN, Salih – GÜR, Fevzi (2012). *Amasya Nüfus Defterleri 1840*, İstanbul: Amasya Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.

KÖPRÜLÜ, Fuad (1999). *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*. Ankara: TTK Basımevi, 6. Baskı.

MEHMED NEŞRÎ (1983). *Neşrî Tarihi*, (Hazırlayan: Mehmet Altay KÖYMEN). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı.

MERİÇ, Rıfkı Melûl (1988). "Beyazıd Câmii Mimârı – II. Sultan Bâyezid Devri Mimarları İle Bazı Binaları", Yıllık Araştırmalar Dergisi, sayı II, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk ve İslam Sanat Tarihi Enstitüsü, Ankara: Ajans Türk Mat, s. 5-41.

SÜMER Faruk, "Kayı" Maddesi, İslâm Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 459-462.

PERE, Nuri (1968). *Osmanlılarda Madenî Paralar*. İstanbul.

TÜRKAY, Cevdet (2012). *Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*. İstanbul: İşaret Yayınları, 3. Baskı.